

En debat om runer

Af Erik Moltke og Niels Lund

Erik Moltke: *Anmeldelse af en anmeldelse*

I HISTORIE XI, 4, 1976 s. 553f. har Niels Lund anmeldt *Erik Moltke: Runerne i Danmark og deres oprindelse*. Kbh. (Forum) 1976. Da N. L.s recension er mere fejlfuld og overfladisk, end en (videnskabelig) anmeldelse bør være, og i øvrigt ufyldstgørende, nødes forf. til visse korrigerende og supplerende bemærkninger.

De korte anmeldelser, HISTORIE bringer, kræver i særlig grad ekspertise og positiv orientering for læserne. Det har ikke været tilfældet i den her omtalte recension.

Når det f.eks. hos N. L. hedder: »Bogen begynder med en alfabetisk oversigt, hvor Moltke overbevisende går ind for runernes udvikling af det latinske alfabet«, så er der her tale om en meget ufyldstgørende oplysning, der uvilkårlig må få læseren til at stille sig selv det spørgsmål: Hvem er Niels Lund? Og er han specialist i alfabeter? Hvis recensenten derimod havde skrevet, at forf. her for første gang havde sat runealfabetet ind i en større alfabethistorisk sammenhæng – det er noget andet end en alfabetisk oversigt – og derigennem var nået til det ovennævnte resultat, ville læseren havde fået den besked, han havde krav på. Og mon der ikke havde været plads til en omtale af netop bogens specielle opfattelse af det latinske alfabet, ikke som et moderalfabet, men som – inspirator? – Og at runernes skabelse skulle søges i Danmark? Og hvornår? Når recensenten i øvrigt er tilfreds med forf.s bevisførelse, hvad angår runernes oprindelse, så virker det – på en alfabethistoriker – påfaldende, at recensenten finder, at forf.s »redegørelse for udviklingen og brugen af danske runer (her tales om overgangen fra den urnordiske 24-tegns futhark til vikingetidens 16-tegns) og svensk-norske runer eller stutruner, forekommer noget håndfast (hvad vil det sige?), også mod kronologien«. Fremgangsmåden i bevisførelsen er atter den rent alfabethistoriske, der *for første gang i runeforskningens historie* får denne »mærkelige« alfabetreduktion til at falde på plads. Og kronologien kan der ikke rokkes ved – allermindst med de ovenfor citerede kategoriske ord.

En mistanke om, at recensenten måske knap er så indlevet i sit emne, som man kunne ønske, antyder hans spørgsmål, om man ikke kan regne med en overgangsperiode mellem de to alfabeter – når dette spørgsmål er ganske bredt

og grundigt behandlet flere steder i bogen, og end mere utryg bliver man, når det til slut hedder om Haddebysten 2 (den er rejst ved den svenske storstad Hedeby af en dansk dame, der var gift med Hedeby's svenske konge): Behøver vi virkelig en svensk rister for at forklare et par stutruner på den?

»Næsten halvdelen af indskrifterne er gengivet i udmærkede fotos eller tegninger«, skriver recensenten. Til læsernes orientering havde det sikkert været rigtigt at tilføje, at *alle* runestenenes billed- og ornamentgengivelser (til bedste for kunst- og religionshistorikere) er trukket særskilt ud i fine tegninger af Thora Fisker. At alle fotos er taget (og opmalet) af forf. eller under hans direction, er naturligvis mindre væsentligt, hvis han ikke er anerkendt som en pålidelig runelæser.

Biografien er meget sparsom, skriver N. L. Ja, kunne han ikke have gjort opmærksom på bogens forord, hvor der gøres rede for dette forhold og dets afhjælpning.

Recensionen indholder desuden to lige så lidt begrundede domme som det ovenfor anførte: »Forf. synes ofte mere autoritær i problembehandlingen og mere summarisk i behandlingen af forskere med afvigende opfattelser, end materialet og hans argumenter kan yde grundlag for«. Forf.s overraskelse over denne påstand fra anmelderens side illustreres bedst ved et citat fra bogens forord: »Det har været vigtigt for mig at vise læserne usikkerhederne og vanskelighederne, og jeg har hverken forsøgt at trykke egne eller andres færdisgyede meninger ned over hovedet på dem«.

Recensentens anklage mod forf., fordi han ikke underretter læserne om, at «der består kvalificeret uenighed f.eks. om Haralds sten i Jelling både med historikere og kunsthistorikere«, er lige så forkert som utidig, eftersom der er henvist til den herhen hørende litteratur – jf. s. 167: Hvor fejlagtigt alt dette (de to »hænder«) er, har jeg andetsteds vist – plus note 5.

Det ville være interessant at få at vide, hvilken fornuftig læsning af Asmildstenen, bogen mangler henvisning til.

Recensionens kernepunkt synes at være et varmt forsvar for den nye runologiske stjerne, professor Niels Åge Nielsen (som jeg i øvrigt selv har haft fornøjelsen at sætte ind i runelæsningens elementarier). Denne har publiceret inspirerende nylæsninger og -tolkninger af de længste og vanskeligste runeindskrifter – mest norske og svenske; men han har blot glemt at publicere beviserne på sine nylæsninger, hvad bogen tillader sig at antegne. Men når recensenten om Niels Åge Nielsen og Sønder Vingestenen skriver: »På samme sten har han dog i indskriftens begyndelse fastslået – bemærk fastslået – læsningen af ordet bryde . . . men det forbigår Moltke«, så giver denne udtalelse, der kun kan stå ved magt, dersom recensenten selv kan fremlægge beviset for denne »nylæsning«, anledning til følgende – kald det blot belæring: En anmeld-

der bør ifølge sagens natur læse den bog, han anmelder, og han bør naturligvis også kunne læse indenad. Det anførte viser, at det har skortet lidt på begge dele hos recensenten. Hvis N. L. havde gjort sig den ulejlighed at medtage noteapparatet i sin læsning – det er især for »de lærde« – ville han i note 1 side 197 kunne have orienteret sig om forf.s mening og dom over en del af Niels Åge Nielsens læsninger og tolkninger.

Niels Lund: *Replik til anmeldelse af en anmeldelse*

Erik Moltke har i sit indlæg givet udtryk for utilfredshed med min anmeldelse af hans nye rune-bog; under visse synsvinkler kan han måske også have grund til skuffelse. Runologi er en filologisk disciplin, og anmeldelsen er, som Moltke antyder, ikke skrevet af en filolog eller af en person med nogen speciel runologisk baggrund. Min viden om runer er samlet op, efterhånden som jeg som historiker har haft behov for at inddrage runeindskrifter i mit arbejde.

Forholdet er nemlig det, at runeindskrifterne ikke blot har interesse som sproglige vidnesbyrd; de er et vigtigt historisk kildemateriale, specielt til vikingetidens historie, den periode jeg fagligt er bedst hjemme i. En stor del af Moltkes bog er da også en historisk fremstilling af sider af netop vikingetidens historie. Derfor finder en bog om runer anmeldelse i et historisk tidsskrift, og derfor er det rimeligt, at den anmeldes af en ikke-runolog, og at anmelderen kan lægge størst vægt på ting, som efter forfatterens opfattelse ikke er hovedsagen. Den anmelder, der skal orientere læserne af et historisk tidsskrift om et værk af filologisk art, må se det som sin opgave at koncentrere sig om de sider af værket, som efter hans skøn har størst interesse for tidsskriftets læsere. Det vil naturligvis ofte falde sammen med hans egne interesser, og han kan ligefrem benytte lejligheden til at henlede sine læses opmærksomhed på forhold og problemer, som han finder interessante eller uretmæssigt oversete, eller han kan ud fra sin egen faglige baggrund gøre opmærksom på områder, hvor – in casu – filologens tolkninger kunne vinde ved inddragelse også af historiske overvejelser. Anmeldelsen kan således komme til at tjene kommunikationen mellem fagene. Disse grunde gør, at denne type anmeldelser, set fra forfatterens synspunkt, ofte kan være ensidige.

Hertil kommer yderligere, at enhver tidsskriftredaktør er mere restriktiv med spalteplassen til anmeldelser af arbejder, der ligger mere eller mindre på kanten af tidsskriftets egentlige fagområde. Redaktionen har i dette tilfælde ønsket halvanden spalte om Moltkes bog, og inden for denne ramme har jeg søgt at fyldestgøre, hvad jeg har opfattet som min pligt som anmelder: at gøre rede for værkets indhold med specielt henblik på en historisk orienteret læser-

kreds, at vurdere hvordan og i hvor høj grad emnet er dækket, hvorledes bogen opfylder sit erklærede formål, herunder som håndbog og endelig at pege på enkelte problemer, som synes at fortjene nærmere drøftelse. Hertil kan der selvsagt ikke knyttes nogen dokumentation. De fremførte domme kan alene fremføres på anmelderens autoritet. Det ved en tidsskriftredaktør, når han vælger anmelder, og det er op til ham at vælge anmeldere, om hvem han tror eller ved, at de har noget at have deres autoritet i, og at deres domme hviler på præmisser, som de i givet fald kan gøre rede for.

På denne baggrund har jeg lagt mindre vægt på den alfabethistoriske indledning – at den kaldes alfabetisk er en beklagelig fejl, som korrekturlæseren må tage på sin kappe: det var vistnok også mig – end den efter forfatterens opfattelse fortjener, på indskrifterne i den ældre futhark, på overgangen fra 24-tegns til 16-tegns futharken og ligeså på de kunsthistoriske afsnit. Jeg har også skønnet, at det næppe ville vildlede nogen historiker at se Øm Kloster anbragt på Sjælland (s. 354 og s. 356), så lidt som Moltkes hyppige henvisen til år 0 ville forlede nogen til at gå på jagt efter de til denne størrelse hørende begivenheder; jeg var mere i tvivl om, hvorvidt jeg burde finde plads til at bemærke, at Hæstrup kirkeklokken i billedteksten s. 359 udstyres med Hardeberga-klokkens indskrift.

Jeg har i stedet koncentreret mig om at meddele en vurdering af bogen som redskab for de historikere, der arbejder med runeindskrifter som kilder. Ved nogle indskrifter er der ingen eller kun ubetydelig tvivl om tolkningen, men i andre tilfælde hersker der stor uenighed om skriftens rette tydning og ordenes tolkning. I disse tilfælde er det af stor betydning for benytteren at vide, om man af Moltke skal vente en afbalanceret redegørelse for de foreliggende muligheder og for andre filologers afvigende forslag. Jeg havde naturligvis med anerkendelse bemærket, at Moltke i sit forord erklærer de bedste hensigter i denne henseende; jeg fandt blot, at han i sin praksis ikke lever op til dem. Jeg har brugt ordene »summarisk« og »autoritær« om hans måde at behandle andre forskeres resultater og opfattelser på og nævnt et par eksempler, nemlig behandlingen af Jelling-problemerne og behandlingen af enkelte runestene og en enkelt forsker. Det vil jeg gerne meddele nogle præmisser for.

Med hensyn til Jelling er der først spørgsmålet om, hvorvidt indskriften på den store sten er affattet og indhugget på én gang, eller den er blevet til i flere tempi. Moltke går ind for den første løsning, mens senest Aksel E. Christensen, i fortsættelse af en længere række af forskere, har gjort sig til talsmand for den anden¹. I sin bog skriver Moltke s. 167 om Haralds sten: »Også den har været udsat for åndelig vold og misforståelser. Den smukt proportionerede

1. *Vikingetidens Danmark paa oldhistorisk baggrund*, København 1969, d. 234–239; *The Jelling Monuments*, *Mediaeval Scandinavia* 8, 1975, s. 6–20.

indskrift og dens ornamentik har man villet påstå var udført ad to gange, og anden gang skulle det endda være en fuser, man havde hidkaldt til at hugge. Hvor fejlagtigt alt dette er har jeg andetsteds vist (5), . . .«. Note 5 henviser til to afhandlinger af Moltke selv. – For mig at se er dette en meget summarisk måde at give læserne det indtryk, at nogle ukyndige umuliusser, som er bedst tjent med, at deres navne nådigt forties, har sagt noget grusomt sludder om Haralds mindsten over sine forældre, men de er blevet endegyldigt sat på plads! Jeg kan ikke i denne sammenhæng tage stilling til det reelle i sagen, men jeg henskyder til læsernes egen dom, om dette ikke er en rigeligt autoritær måde at affærdige forskere som Aksel E. Christensen eller P. V. Glob på? – En ikke mindre summarisk behandling får Else Roesdahl. Hun har fremsat udmærkede argumenter for ikke at tillægge triquetra-figuren, der forekommer ofte i Jelling, den store betydning som kristent symbol, som Moltke giver den²; dette får man ingen idé om ved at læse Moltkes tekst: en note (8. s. 179-80) siger blot kort »E. R. vil ikke anerkende den lille træmand med triquetraen som et kristeligt indslag i gravgodset« – Det kan hun jo selv om!

Jeg har videre peget på behandlingen af Asmild-stenen som et tilfælde, hvor læseren ikke får tilstrækkelig god besked om de til en indskrift knyttede problemer, fordi Moltke er mere autoritær end rimeligt, og med hensyn til det autoritære forekommer det mig, at han i sit indlæg overflødiggør yderligere dokumentation: »Det ville være interessant at få at vide, hvilken fornuftig læsning af Asmild-stenen, bogen mangler henvisning til«. »Hvilken *fornuftig* læsning«! – Stenen fandtes i 1950, og året efter forelagde Moltke sin tolkning af den³, mens Karl Martin Nielsen i 1952 fremsatte en afvigende tolkning⁴. Om den er fornuftig eller ej, skal jeg i erkendelse af mine manglende filologiske kundskaber ikke inklade mig på at bedømme. Jeg mener, Moltke burde have gjort det, og som bruger af hans bog mener jeg at have et rimeligt krav på at få at vide, når der foreligger alternative tolkninger ved kvalificerede runologer. Og som en sådan regnes Karl Martin Nielsen dog, om også han som Niels Åge Nielsen skulle være gået sine egne veje efter at have forladt Moltkes runologiske kravlegård.

2. *The Jelling Monument in the light of the runic inscriptions*. Mediaeval Scandinavia 7, 1974, s. 220.

3. Aarbøger for Viborg Amt 1951, s. 5-18.

4. *Runestenen i Asmild*. Runer og Rids. Festskrift til Lis Jacobsen 29. januar 1952, s. 19-25. – Det kan bemærkes, at en filolog, professor J. Kousgaard Sørensen, har udtrykt sin stillingtagen til, hvad der er fornuft og hvad ikke i tolkningen af Asmild-stenen. I J. P. Trap, *Danmark*, 5. udg. bind VII, s. 307 skriver han: . . . en indskrift, hvis sidste del ikke er tolket med sikkerhed. Den forståelige del af indskriften lyder: Thorgund, Thorgot Thjodulvssøns datter, satte denne sten efter Bose, sin mand. – Udtrykket »tidenders mand« foretrækker Kousgaard Sørensen altså at lade stå hen.

Når jeg har fremdraget netop Asmild-stenen som et uheldigt tilfælde, hænger det sammen med, at Moltke ved dens tolkning hengiver sig til ganske dristige spekulationer, tilmed om en titel af stor historisk relevans, spekulationer som muligvis kunne forsvares, hvis selve læsningen af indskriften var entydig, men som på baggrund af delte meninger herom bliver for luftige. Det er efter min opfattelse bedre ærligt at give op over for udtryk som »tidenders mand« end, under fortielse af andres videnskabeligt argumenterede indvendinger, at ende med så anstrengte forslag som »kongens informationsminister«, om de end kan hente støtte hos Gerd Høst (s. 253), og – i sidste instans – stammer fra Hans Brix.

Moltke fordrer af både Niels Åge Nielsen, som hvis våbendrager jeg med så få ord har kvalificeret mig, og mig selv »beviser«. Men hvor ofte står noget så håndfast og skudsikkert som beviser til vor rådighed inden for runologien eller inden for den ældre historie overhovedet? Visse banale påstande kan naturligvis belægges med beviser, men for langt de fleste problemers vedkommende må vi nøjes med indicier og med argumenter af større eller mindre vægt. Man kan nå større eller mindre mål af sandsynlighed, men sjældent uomstødelig vished. I tilfældet Sdr. Vinge var det ikke min hensigt at gøre noget ud af forbandelsesformularen, idet jeg fandt det mindre afgørende for en historikers anvendelse af stenen som kilde, om forbandelsen har den ene eller den anden ordlyd i detaljer. At det er en kraftig forbandelse står fast. Stenen har på dette sted en lakune, og man kan ikke med det blotte øje læse noget som helst. Under et sort klæde, med belysning i forskellige vinkler og fotografering med forskellig teknik, kan runologer ofte se mere, men uden at have deltaget i sådanne mørkets gerninger kan jeg ikke have nogen mening om, hvorvidt lakunen kan udfyldes ved andet end konjunkturkritik.

Indskriftens begyndelse har derimod betydelig historisk interesse, hvis den, som hævdet af Niels Åge Nielsen og i øvrigt tidligere af Wimmer i hans runeværk, rummer titlen »bryde« på den person, som har rejst stenen efter sine brødre Urøke og Kade. Vi kender nemlig i forvejen kun en enkelt bryde fra vikingetidens runesten, Randbølstenens Tue (Danmarks Runeindskrifter 40). Det undrede mig, at Moltke ikke tog stilling til Niels Åge Nielsens i 1968 publicerede læsning⁵; i sin note 1 på s. 197, hvortil han henviser mig, skriver han om værne- og forbandelsesformularer og slutter: »N. Å. N.s nylæsninger kan ikke godkendes, førend de er belagt med dokumentation. De stemmer i øvrigt ikke med mine iagttagelser« (hvorledes de så er dokumenteret), men det vedrører, så vidt jeg kan se, hverken implicit eller eksplicit begyndelsen af Sdr. Vinge-stenen. Jeg aflagde derfor et besøg ved stenen for selv at forvise mig om grundlaget for en tolkning. Der er bevaret det nederste af fem runer, som

5. *Runestudier*, 1968, s. 24.

uden nævneværdig indsats af god vilje lader sig læse som BRUTI, og på det grundlag mener jeg at kunne tilslutte mig Niels Åge Nielsens læsning som overvejende sandsynlig. Efter min opfattelse hører det ingen steder hjemme at kræve dokumentation ud over stenen selv, men der vil naturligvis altid være usikkerhed knyttet til læsningen af indskrifter, hvor det halve mangler. Hvad man vil acceptere, må enhver i virkeligheden afgøre med sig selv, ansigt til ansigt med stenen. I dette tilfælde tør jeg altså mene, at usikkerheden ikke er større, end det er forsvarligt at føje denne bryde til Randbølstenens, og fra et anmeldersynspunkt mener jeg med rimelighed at kunne ønske, at Moltke havde taget lidt mere specifikt stilling til et problem af denne art. Hans bog fremtræder jo dog som en håndbog, der skal tjene til praktisk brug.

Sluttelig har jeg søgt at pege på et problemkompleks, hvor jeg ikke føler mig overbevist om, at man som historiker på det forelagte grundlag kan slå sig til ro med den løsning, som runologen her tilbyder os, nemlig spørgsmålet om betydningen af de svenske runer i Hedebyområdet. Det er et problem af overordentlig stor rækkevidde; mange er endt ved disse runer som det afgørende, når de skulle tage stilling til svenskevældet i Hedeby⁶, og vi ser her, hvorledes Hedeby ligefrem kan omtales som en »svensk storstad«. Ingen historiker har imidlertid mig bekendt til dato rejst spørgsmålet: hvor svenske er de egentlig, disse runer? – Kildekritikken er på dette punkt ikke ført til bunds.

Læsningen af Moltkes fremstilling inspirerede mig til den tanke, at det muligvis i virkeligheden var så som så med deres svenskhed, at denne konklusion måske ville vakle ved en nærmere kildekritisk prøvelse, og det var min plan ved en senere lejlighed at tage det op til nærmere undersøgelse og forsøge at skabe en dialog mellem filologi og historie om emnet. Om jeg efter grundigere studier vil fastholde denne plan, tør jeg for nærværende ikke sige, men foranlediget af Moltkes indlæg skal jeg kort uddybe mine overvejelser. Stødet til dem gaves af Moltkes henførelse af Tillitse-stenen, der dateres til 11. århundrede, til en svensk rister,« – en efterkommer (?) af de svenskere, der drog mod Hedeby, men blev hængende på Lolland . . .«. Det forekommer mig en urimelig idé, og der er allerede argumenteret således mod den fra historikerside⁷, at Moltke ikke blot uanfægtet burde fremføre i den. Dernæst slog det mig, at det svenske indslag på Hedeby 2 ved nærmere eftersyn indskrænker sig til to runer, under alle omstændigheder et meget spinkelt grundlag at basere en konklusion på, i dette tilfælde tilmed en meget vidtrækkende konklusion. Hertil kommer, at jeg føler mig lidet overbevist af Moltkes flere gange fremsatte teorier om veritable retskrivningsreformatorens virke, om bevidste, endda af en

6. Aksel E. Christensen: *Vikingetidens Danmark paa oldhistorisk baggrund*, 1969, s. 197-202, er det seneste eksempel.

7. Aksel E. Christensen loc. cit. note 6.

centralmagt dikterede, retskrivningsreformer, og lige så lidt af det folkepsykologiske forsøg, han s. 303 begiver sig ud i. Moltke er ikke klar på dette område, han taler også om overgangsperioder og prøver åbenbart at helgardere sig ved at tage alle forbehold over for sine forslag. Hvad jeg har foreslået er da, at man forud for den endelige adskillelse af 16-tegns futharken i de danske runer og de norsk-svenske runer (stutruner) snarest må forestille sig en overgangsperiode, hvor den enkelte rister har kendt og uden større konsekvens kan have

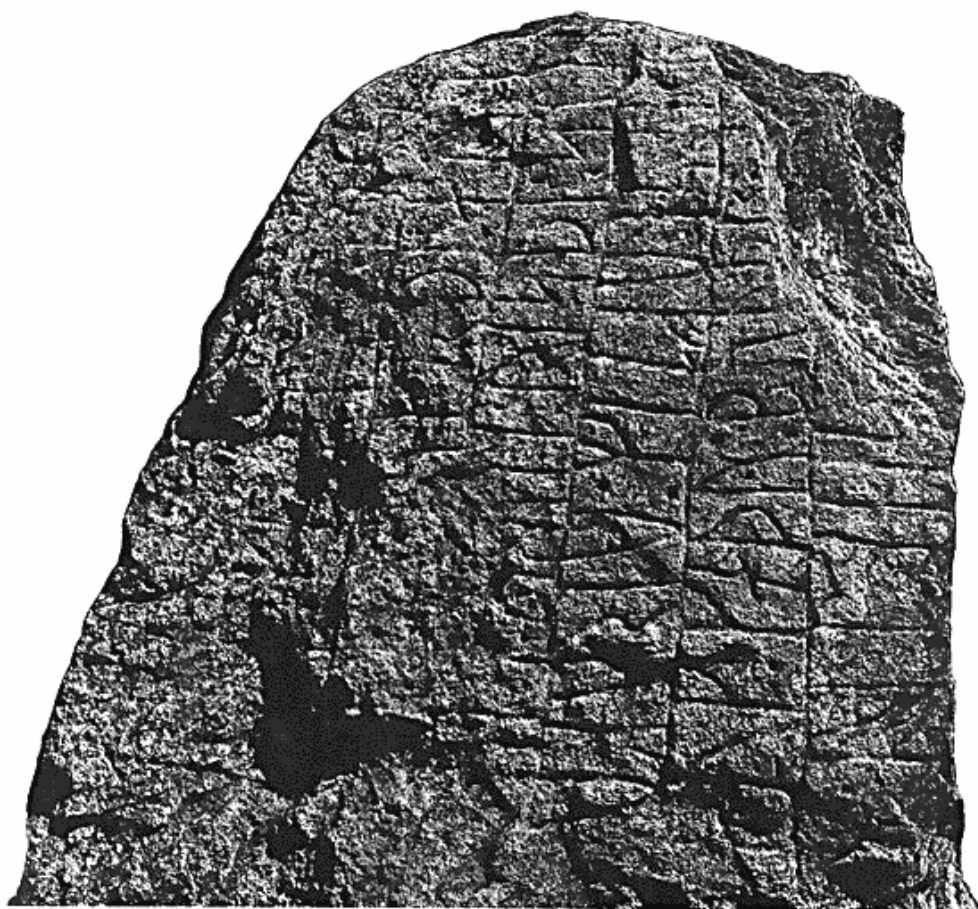

Fig. 1. Udsnit af Sønder Vingestenen 2, svarende til det opstrukne foto fig. 2. På denne af forvitring og frostsprængninger medtagne sten har det parti, der diskuteres i denne artikel, bevaret så tydelige rester, at visse læsninger (f.eks. bruti) kan udelukkes. Uoptrukket foto af E. M.

brugt forskellige former for samme rune; ofte afveg de kun ubetydeligt fra hinanden.

Til dette kommer nu, at blandt de runeindskrifter, som i denne bog er føjet til de i 1942 kendte, er en kævle fra Hedeby (Haddeby kævle 1), som rummer hele stutrunefutharken. Den betegnes som »vel den ældste kendte stutrunefuthark« (s. 304) og placeres »(tidligt i) 800'rne« (s. 302). Hvis denne datering holder stik, har vi nu stutruner i Hedeby, længe før vi har andre vidnesbyrd om svensk tilstedeværelse der. To veje står da åbne: Moltke tager det som bevis på, at Hedeby altså allerede på dette tidspunkt var en svensk storstad. Men hvad da med kong Godfred og hans efterkommere, passer de i et svensk miljø? – Mig synes der at være så gode grunde til at tvivle på, at nogen svensk tilstedeværelse kan komme på tale i Hedeby i begyndelsen af 800-tallet, at man i stedet må rejse spørgsmålet, om disse runer nødvendigvis må være af svensk oprindelse. Det gjorde jeg da, men i den korte form var det naturligvis ikke muligt at præcisere mit ærinde udførligt.

Senere beskæftigelse med problemet har imidlertid gjort det klart for mig, at det er endnu mere kompliceret. Som det grundlag, hvorpå den omtalte rune-kævle dateres, for nærværende foreligger oplyst, kan dateringen ikke angives nærmere end inden for det niende eller tiende århundrede⁸. Indtil nærmere oplysninger foreligger, må man derfor indtage en afventende holdning og lade spørgsmålet hvile.

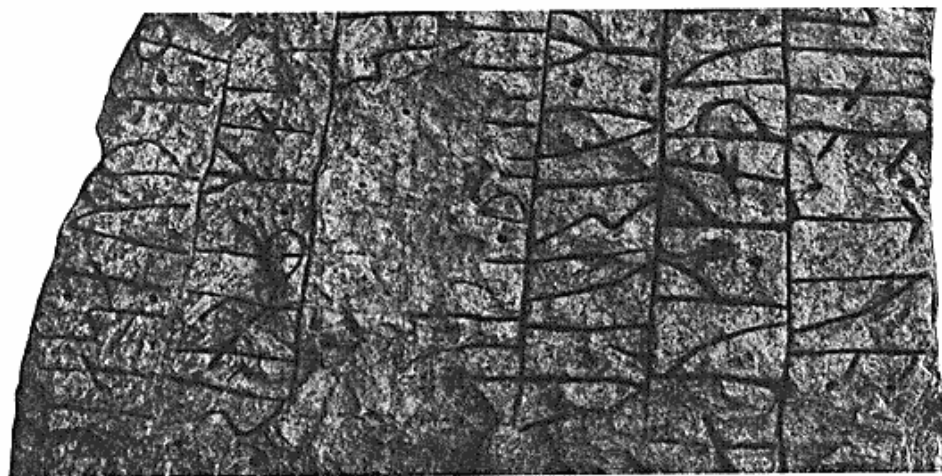

Fig. 2. Udsnit af Sønder Vingestenen 2 med det parti, hvor Wimmer, Niels Åge Nielsen og Niels Lund vil læse *bruti = bryde*, en læsning som Erik Moltke erklærer for uforenelig med de levende runespor. Optrykket foto af E. M. Jf. Danmarks runeindskrifter ved Lis Jacobsen og E. M. fig. 224-225.

8. Mundtlig meddelelse af professor C. J. Becker efter foredrag af Moltke i Det. kgl. nordiske Oldskriftselskab 15.3.1977.

Erik Moltke: *Replik til replik*

Niels Lunds replik til min anmeldelse af hans anmeldelse røber i lige grad hans onde samvittighed som stadig en ikke ringe fjernhed i forhold til runer og runers væsen. Et godt eksempel på min kritikers noget bagvendte forhold til praktisk runologi er hans storartede vittighed om, at han aldrig har befattet sig med de mørkets gerninger, som det sorte klæde repræsenterer for runologerne. Det sorte klæde bruges jo netop til at skaffe lys til runerne, det rigtige sidelys, kvintessensen i enhver runeundersøgelse.

Hvis N. L. havde holdt sig til de regler, han opstiller i sin ordrige indledning ovenfor, ville han have skrevet en god anmeldelse; men hvor har han skrevet som historiker? – om Jelling er det epigrafi, og om Haddebystenene alfabethistorie. Dette til trods for, at han skriver: »Jeg har koncentreret mig om at meddele en vurdering af bogen som redskab for de historikere, der arbejder med runeindskrifter som kilder«. – Han har også selv optrådt som runelæser, i hvilken forbindelse han fremsætter den overraskende påstand, at man ikke kan være i stand til at *bevise* en læsning: »hvor ofte står noget så håndfast og skudsikkert som beviser til vor rådighed inden for runologien...«

Da jeg (E. M.) ikke har villet anerkende min udmærkede kollega Niels Åge Nielsens læsning af et ord på *Sønder Vinge stenen*, så – nu er det Niels Lund, der taler – »aflagde jeg et besøg ved stenen for selv at forvisse mig om grundlaget for en tolkning«. – Og N. L. kommer så til samme resultat som N. Å. N., det resultat, jeg stadig ikke kan godkende uden beviser. De håndfaste beviser, jeg (og den norske runolog Aslak Liestøl), savner, er fotografier, et uoptrukket og et optrukket af det pågældende sted, eller to tilsvarende aftryk. Det er nemlig runologiens beviser, og disse beviser på min fra N. Å. N.s og N. L.s afvigende læsning har jeg leveret i Danmarks runeindskrifter ved Lis Jacobsen og E. M. Atlas fig. 224 og 225.

Hvorledes er det muligt, at Niels Lund kan få de tydelige runerester af det pågældende ord på fig. 224 til at harmonere med læsningen bruti? To andre indskriftbehandlinger¹ i min rune-bog har vakt N. L.s mishag. Problemerne om *den store Jellingsten*, hvorvidt den er ristet i ét eller flere tempi, af en god eller dårlig stenhugger, har jeg omtalt og i øvrigt henvist til min afhandling i *Mediaeval Scandinavia*, der fyldigt gør rede for oldforsker Rafns, arkæolog Sune Lindqvists, historiker Christensens og arkæolog Globs synspunkter, som sammesteds er stillet over for en runologisk og epigrafisk argumentation. Netop ved, som jeg skriver i rune-bogens forord, at spare på litteraturhenvi-ninger og nøjes med at henvise til behandlinger, hvor anden problemstilling og anden litteratur nævnes, er det lykkedes mig at begrænse omfanget af min bog.

Udførlige henvisninger til guldhorns- og Jelling-litteratur ville have sprængt bogen. Som litteraturhenvisningerne nu er udformet, vil enhver læser kunne finde frem til al relevant litteratur. Dette gælder også N. L.s anklage mod mig for ikke at have nævnt Karl Martin Nielsens afhandling om *Asmildstenen*. Det er rigtigt, at den (der rekonstruerer på grundlag af fejlristning og i øvrigt er forældet efter senere fremkommet litteratur) ikke er omtalt; mine egne to afhandlinger om stenen er heller ikke nævnt, heller ikke Brix' avis-kronik, og medens Gerd Høsts helhedstolkning ikke er omtalt, har jeg fra hendes afhandling taget hendes bidrag til forståelsen af den på stenen omtalte Tidendemand. Gennem henvisningen til hendes afhandling vil man finde al den litteratur, man kan ønske sig, og det turde af denne (og af min ene afhandling) fremgå, at »Tidendemanden« ikke, som påstået af N. L., er Brix' opfindelse.

Sluttelig skal jeg beskæftige mig med det »problemkompleks«, Niels Lund omtaler sidst i sin replik, spørgsmålet om svenskevældet i Hedeby og den svensk-norske futhark, stutrunerne. Her var endelig et punkt, hvor N. L. kunne optræde som fagmand, som historiker. I stedet får vi en gang alfabethistorie. Hvordan den er, vil fremgå af nedenstående: Niels Lund tænker sig, at man forud for den endelige adskillelse af 16-tegns futharken i de danske runer (med $\text{𐌆} = a$, $\text{𐌆} = n$, $\text{𐌆} = t$ etc.) og de norsk-svenske stutruner (med $\text{𐌆} = a$, $\text{𐌆} = n$, $\text{𐌆} = t$ etc.) havde en overgangsperiode, hvor den enkelte rister kunne bruge snart stutruner, snart danske runer pêle-mêle. Hvor uheldigt for denne hypotese, at hele Skandinavien har talrige sten af den såkaldte Helnæs-Gørlev-gruppe, overgangsstenene mellem den urnordiske 24-tegns futhark og vikingetidens 16-tegns futhark, og at disse indskrifter bruger snart 16-tegns former, snart 24-tegns former, men aldrig en stutruner. Hvordan kan Niels Lund da udkaste ovenstående hypotese? Så meget mere som det lyser ud af stutruner-futharken, at den er kopieret efter – og altså er senere end – den danske futhark.

-
1. Else Roesdahl er ikke behandlet »summarisk« (det har jeg i øvrigt hendes egne ord for). Hun og jeg er ganske enige om, at en kristen ting i en hedensk grav i overgangstiden mellem hedenskab og kristendom ikke nødvendigvis indikerer kristendom, men at den, som jeg udtrykker det i min bog, kan betyde, at der også dengang var folk, der brugte både seler og livrem. Men lige så stor enigheden er på dette punkt, lige så stor er uenigheden, når det gælder opfattelsen af begravelsen og den lille træmand. Jeg betragter Jelling-begravelsen som et særtilfælde og opfatter den (på grund af den store Jelling-sten) som kristen og den lille mand som kristen, dvs. som vidnesbyrd om den kristne begravelse. Jeg forstår ikke Else Roesdahls argumentation på dette punkt, og hun anerkender ikke min (det er faktisk en kontrovers mellem en forhistoriker og en middelalder-ikonograf). Kan jeg da andet end – loyalt – konstatere, at Else Roesdahl ikke har ladet sig overbevise af mine argumenter?

Hvad angår svenskerne i Hedeby, da er Adam af Bremens meddelelse om svenskehøvdingen Olav, der invaderede Hedeby, velkendt af historikerne (jf. min rune-bog s. 160); og det er anerkendt af alle, at hans Chnob er den samme som de to Haddebystens Gnupa, der 934 blev overvundet af kejser Henrik 1. Den ene af disse Haddebysten – den er fra før 950 – viser indslag fra stutrunerne, d.e. svensk-norske runer (i min bog har jeg foreslået, at de er en svensk opfindelse, der er gjort i Hedeby). Til dette svenskeri kommer nu, at der i de seneste år, under faglige udgravninger, er fremdraget en rund runepind af uvis brug samt to runekævlere med stutruner, af de tyske udgravere dateret til 800'rne samt længere sydpå en kam fra slutningen af 800'rne. Hvis man ud fra disse historiske meddelelser og de runologiske kendsgerninger vil benægte tilstedeværelsen af et svenskevælde i Hedeby, så benægter man fakta. Og hvis arkæologerne og runologerne kan sandsynliggøre, at disse genstande tilhører 800-årene, så må historikerne deraf slutte, at der har været svenskere til stede i Hedeby og omegn så tidligt – eller modbevise det.

Til slut vil jeg varmt takke min kritiker, fordi han har gjort mig opmærksom på et par »trykfejl« i min bog. De er desværre ikke de eneste. Side 162 begraver jeg Gorm den Gamle i Jellings sydhøj.